

Místo místa v našem životě: jak se formuje a proč je důležitý náš vztah k místu

Podívejme se nyní na to, jakou roli hraje místo a vztah k němu v životě jednotlivce i lidského společenství. Mám-li své místo na Zemi, cítím k němu hlubší vztah a má pro mě svůj význam. Díky mému místu získávají pak význam i jiná místa. Místa nám pomáhají ukotvit naše hodnoty i jednání vůči přírodě a lidem. Jejich prostřednictvím můžeme odhalit vzájemnou propojenost a závislost míst a budovat postupně vztah k celému světu. Rozvinutý vztah k místu je také předpokladem pro rozvoj aktivního přístupu k řešení environmentálních a sociálních problémů spojených s místem, k připravenosti jednat ve prospěch komunity, životního prostředí a kvality života – udržitelnosti.

Místo a vztah k němu člověku pomáhá objevovat a rozvíjet několik úrovní porozumění. S místem se každý může v různé míře emočně propojit (vnímá místo jako součást vlastní identity) a pochopit jeho význam (čím je místo jedinečné, jaké jsou jeho potřeby a problémy), porozumět své funkční provázanosti s místem (jakou roli místo hraje pro uspokojování jeho vlastních potřeb a jakou roli má v místě on) a rozpoznat propojení místa s okolním světem.

Na místo a vztah k němu lze pohlížet z mnoha úhlů a i v odborné literatuře jsou tyto pojmy objektem výzkumu rozličných oborů. Můžeme zmínit environmentální vzdělávání, v němž je důraz kladen na výchovu zodpovědných občanů, kteří svým chováním a jednáním budou směřovat k udržitelné budoucnosti (UNESCO, 2006), a o němž se dočteme více v kapitole *Vztah k místu z pohledu environmentální výchovy a vzdělávání*. Psychologie se na místo zaměřuje z pohledu osobní identity (Proshansky, H. M., Fabian, A. K. & Kaminoff, R. Place-identity: Physical world socialization of the self, in << Journal of Environmental Psychology >>, (3) 1: 57-83. DOI 10, S0272--4944 (1983).

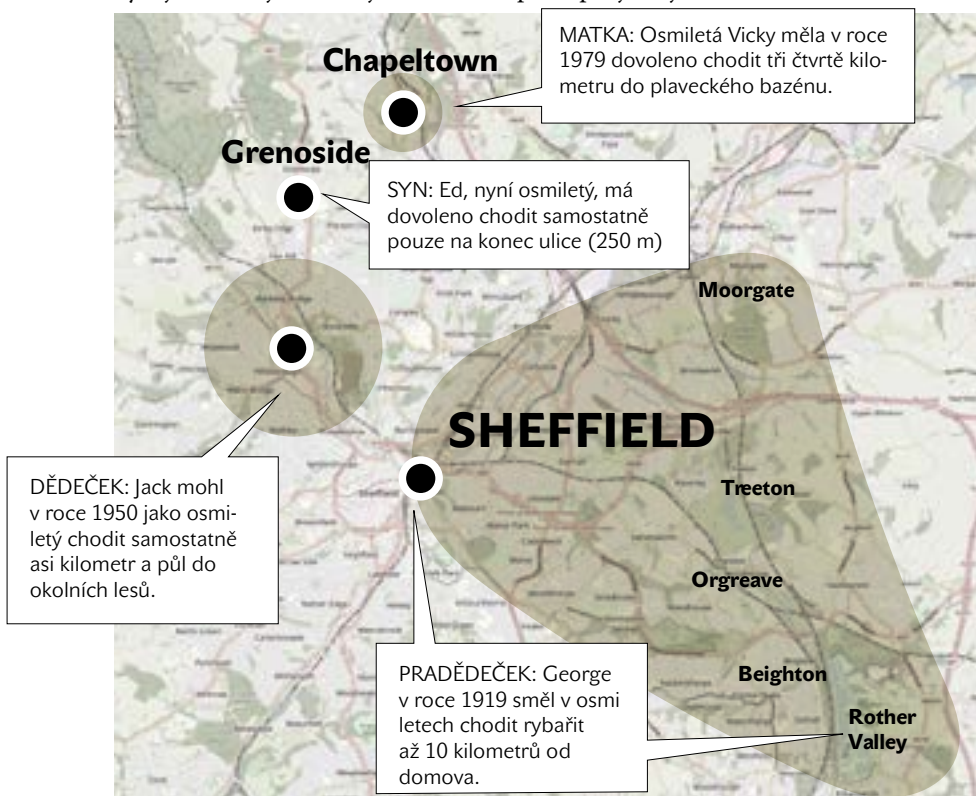
V antropologii je pozornost věnována mimo jiné kulturním symbolům (Low, S. M. *Conversations on the plaza: Public space and culture*. Austin, TX (2000)).

Environmentální psychologové se snaží lépe porozumět interakcím lidí s fyzickým prostředím (Proshansky, H. M., Ittelson, W. H. & Rivlin, L. G. *Environmental psychology: People and their physical settings*. (Holt, 1976)). Sociologové zkoumají sociální procesy a charakteristiky místa (Gustafson, P. *Place, place attachment and mobility. Three sociological studies*. (2002)). Politologie vnímá místo jako prostor pro komunitní akce (Kemmis, D. *Community and the Politics of Place*. (University of Oklahoma Press, 1990)). Zásadní roli má místo i v architektuře (Norberg-Schulz, C. *Genius loci: K fenomenologii architektury*. (Odeon, 1994)) a v neposlední řadě i v humanistické geografii (podrobněji v kapitole *Vztah k místu z pohledu geografie a geografického vzdělávání*).

Zvlášť u dětí je vytváření vztahu k místu ovlivněno především dostupností (místo je velké podle toho, kam se můžu dostat vlastní silou – pěšky nebo na kole), emocemi a zkušenostmi (místo je velké podle toho, jaké s ním mám spojené pocity a vzpomínky – kde bydlím, kde jsem se narodil, kde mám své blízké), rozsahem (je to prostor tak velký, kam dohlédnu z nejbližšího kopce nebo kostelní věže) i konzistencí (je to prostor, který je vnitřně soudržný díky tradicím, zvykům, historii, květeně apod.). Zpočátku jde především o propojení s lokalitou, kterou považujeme za svůj domov. V anglické literatuře o environmentální psychologii se od 70. let mluví o *home range* (Woolley, H. E. & Griffin, E. *Decreasing experiences of home range, outdoor spaces, activities and companions: changes across three generations in Sheffield in north England*. *Child. Geogr.* 13, 677–691 (2015)), což můžeme přeložit zhruba jako okrsek, kam jsme schopni se přirozeně a běžně dostat ze svého domova (obdobné spojení původně v zoologii charakterizuje území, po kterém se živočich pravidelně pohybuje při hledání potravy nebo partnera). S věkem a zkušenostmi se chápání velikosti místa a jeho propojení s okolním světem postupně rozšiřuje od domova, obce či její části třeba až k celému světu. Můžeme si to ilustrovat tzv. vývojovou psychologií místa, kterou dobře popisuje např. David Sobel (Sobel, D. *Mapmaking with Children: Sense of Place Education for the Elementary Years* (ERIC, 1998)): V nejranějším dětství mé místo tvoří více méně můj dům a pozemek (a moje rodina). Předškoláci a začínající školáci přidávají do svého domovského okrsku nejbližší sousedství. Do věku 9–10 let se přidávají další ulice, hřiště, kam si obvykle chodím hrát, místo, kde bydlí kamarád, cesta do školy, až postupně obsáhnu celou obec. Začínám samostatně objevovat další místa obce, podnikám dobrodružné samostatné objevy. A věk kolem 11–12 let je typické období pro potřebu vydat se za hranice obce, vylétnout do ještě širšího okolí. Tato vývojová psychologie místa dobře naznačuje, že je dobré položit pevné základy vztahu k místu ve věku do 12 let.

Zajímavý je také historický vývoj toho, jak se mění akční rádius dítěte, onen výše zmíněný domovský okrsek, který s vnímáním toho, co je naše místo, souvisí.

Britské studie nezávislé mobility dětí to ilustrovaly na příkladech rodin ze severoanglického Sheffieldu, kde se během generací dramaticky zmenšil nejen prostor, resp. vzdálenost, do níž děti samostatně vyrážejí, ale zúžily se i typy míst, které děti navštěvují, činnosti, kterým se tu věnují, a snížil se počet společníků, s nimiž na takové výpravy vyrážejí. Jestliže generace pradědečků a prababiček prozkoumávala bez rodičů, zato v partě kamarádů místa vzdálená v řádu několika kilometrů, a generace dědečků a babiček stále ještě přes kilometr, zmenšil se akční rádius jejich dětí na stovky metrů a vnoučat už jen na desítky metrů. Výpravy k potoku, jezeru, do lesa a dětského klubu nahradila návštěva v domě či na pozemku kamaráda. Samostatnost a volnost nahradila kontrola a „bezpečí“. Vytratilo se šplhání po stromech, lezení po trubkách, houpání či házení předmětů do vody. Tento nežádoucí vývoj naznačuje vzrůstající důležitost přístupů, jako je místně zakotvené učení.

Zdroj: MailOnline (Derbyshire, D. *How children lost the right to roam in four generations.* <https://www.dailymail.co.uk/news/article-462091/How-children-lost-right-roam-generations.html> (2007)).

Realizace projektu byla podpořena Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy.